

توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال ششم، شماره‌ی ۲، تابستان ۹۴

بررسی میزان استفاده‌ی اعضای هیأت علمی و دانشجویان از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در سال ۱۳۹۳

مهدی سیاح برگرد: عضو هیأت علمی، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران
ثریا ضیائی: عضو هیأت علمی، گروه علم و اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه پیام نور.
ابراهیم آقازاده: دانشجوی کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، اهواز، ایران.
محبوبه ممتازان: عضو هیأت علمی دانشکده‌ی علوم پزشکی آبادان، آبادان، ایران.
رویا فتحی خانقاه: کارشناس‌ارشد علوم سیاسی، دانشکده‌ی علوم پزشکی آبادان، آبادان، ایران.
سید عابدین حسینی آهنگری*: عضو هیأت علمی دانشکده‌ی علوم پزشکی آبادان و دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور مشهد.

چکیده: امروزه با حضور فناوری‌های نوین و تغییر در رسالت کتابخانه‌ها، آن‌ها از محلی برای ذخیره و نگهداری کتاب‌ها به محلی برای ارائه خدمات اطلاعاتی تبدیل شده‌اند و این امر چالش بررسی و ارزیابی کیفیت و مناسب بودن منابع را نیز در بردارد. این مطالعه به بررسی میزان بهره‌وری و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز توسط دانشجویان و اعضای هیأت علمی می‌پردازد. این پژوهش به روش توصیفی انجام گردیده است. جامعه آماری آن پایگاه‌های اطلاعاتی ابسکو، پابمد، ساینس دایرکت و اشپرینگر مورد اشتراک کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز است. از روش بسامد استفاده، برای گردآوری اطلاعات استفاده شد. یافته‌ها حاکی از آن بود بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تفاوت معناداری وجود دارد و پابمد دارای بیشترین میزان استفاده می‌باشد. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در بین کاربران دانشکده‌های مختلف با توجه به تنوع رشته‌های تحصیلی تفاوت معناداری دارد به طوری که کاربران دانشکده پزشکی بیشترین و دانشکده دندانپزشکی کمترین میزان استفاده را دارند. پایگاه ابسکو و اشپرینگر که به‌ندرت مقالات متن کامل را ارائه می‌کنند کمترین میزان استفاده را در بین کاربران داشتند که از لحاظ اقتصادی و زمانی مقرون به صرفه نمی‌باشد. استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی امری اجتناب‌ناپذیر است، اما از آنجا که برخی پایگاه‌های اطلاعاتی نیاز به پرداخت حق اشتراک دارند، جهت انتخاب و اشتراک آنها باید دقت بیشتری صرف نمود تا هم به صرفه اقتصادی دانشگاه و هم مفیدفایده برای کاربران باشد.

واژگان کلیدی: پایگاه‌های اطلاعاتی، میزان استفاده، کاربران، دانشگاه.

***نویسنده‌ی مسؤو**ل عضو هیأت علمی دانشکده‌ی علوم پزشکی آبادان و دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی
دانشگاه پیام نور مشهد

(Email:hoseini.abed@gmail.com)

مقدمه

از هزاران سال پیش کتابخانه‌ها به اشکال مختلفی وجود داشته‌اند و گنجینه‌هایی از کتابها را از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌دادند. ولی امروزه با حضور چشم‌گیر فناوری اطلاعات، کتابخانه‌ها تنها محل ذخیره و نگهداری کتابها نیستند، بلکه محلی برای ارائه خدمات اطلاعاتی به جامعه هستند، تا در قبال هزینه‌هایی که جامعه به کتابخانه می‌پردازد، خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی را به بهترین نحو ممکن ارائه دهند (میثمی و همکاران، ۲۰۰۶؛ اسدی، ۲۰۰۸). هم‌چنین کتابخانه‌ها نقش تولید و عرضه‌کننده اطلاعات از یک سو و تقاضاکننده اطلاعات از سوی دیگر، را ایفا می‌کنند و مدیران کتابخانه‌ها بایستی دانش و اطلاعات را شناسایی و دریافت کنند و آن را توسعه دهند و از طریق پردازش و به اشتراک‌گذاری با دانش ضمنی موجب تولید دانش جدید گردند (غفاری و همکاران، ۲۰۱۲). اطلاعات سرمایه‌ای است که برای تحصیل آن، نیروی کار، مدیریت، پول، زمان، امکانات، تجهیزات، تخصص صرف شده است و باید به آن با دیدی اقتصادی نگریست (Wilkinson، ۱۹۸۰؛ به نقل از شهرزادی، ۲۰۰۶). و پایگاه‌های اطلاعاتی هم از جمله منابع غنی اطلاعات هستند. از آنجا که کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی عمدتاً زیرمجموعه‌ای از سازمان مادر می‌باشند، از این‌رو بایستی پاسخگوی مراجع بالاتر در مورد بودجه و کیفیت عملکرد خود باشند. به همین دلیل لازم است تا کتابداران و مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، مدام امکانات و خدمات مراکز متبوع خود را از نظر کیفی و کمی مورد ارزیابی قرار دهند. یکی از شیوه‌های رایج در سنجش عملکرد کتابخانه‌ها، انجام تحقیقات مالی است (فرچ‌پهلو و همکاران، ۲۰۱۰) و به طور کل، تحقیقات مالی یا مطالعات مالی، میزان بهره‌وری هزینه‌های صرف شده برای خدمات کتابخانه را نشان می‌دهند. با افزایش روزافزون منابع اطلاعاتی و ورود فناوری‌های پیشرفته‌ی اطلاعاتی به عرصه‌ی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی اهمیت آنها از نظر علمی و پژوهشی افزایش یافته است. فناوری‌هایی مثل: اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی، مجلات الکترونیکی و غیره از مهمترین فناوری‌های اطلاعاتی هستند که فعالیت‌های کتابخانه‌ها را به شدت تحت تأثیر قرار داده‌اند. بدون شک یکی از مهمترین پدیده‌های چند دهه‌ی اخیر در صنعت اطلاعات و اطلاع‌رسانی، ظهور و پیدایش پایگاه‌های اطلاعاتی ماشین‌خوان و خصوصاً پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته بوده است که دورنمای سرعت و دقت در جستجو و بازیابی

اطلاعات را دگرگون کرده است و در واقع می‌توان گفت که پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته به وجود آورنده‌ی آنچه که ما امروزه به عنوان صنعت اطلاع‌رسانی می‌شناسیم، می‌باشند (مهاجری و همکاران، ۲۰۱۰). افزایش پایگاه‌های اطلاعاتی و بودجه‌ی ناکافی کتابخانه‌ها برای فراهم‌آوری از یک سو، و افزایش قیمت پایگاه‌های اطلاعاتی از سوی دیگر، کتابخانه‌ها و کتابداران را وادار به ارزیابی پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک خود از جنبه‌های گوناگونی مثل هزینه‌ی صرف شده، میزان استفاده این منابع توسط جامعه‌ی کتابخانه می‌کند (میثمی و همکاران، ۲۰۰۶). از جمله روش‌های علمی در ارزیابی یک مجموعه اطلاعاتی، بررسی میزان استفاده از این منابع در داخل و خارج از محیط کتابخانه‌هاست. چرا که مجموعه خوب، مجموعه‌ای است که جامعه‌ی استفاده‌کننده آن بتواند نیازهای اطلاعاتی خود را رفع کند و در عین حال از لحاظ هزینه بیشترین صرفه‌جویی را موجب شود (شهرزادی، ۲۰۰۶). بنابراین، استفاده از روش‌های علمی در ارزیابی منابع اطلاعات الکترونیکی و شناسایی مناسب‌ترین آنها گامی مؤثر جهت برآوردن نیازهای اطلاعاتی مراجعان و استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌ها است.

تا زمانی که کتابخانه‌ها توان اندازه‌گیری فعالیت‌هایشان را نداشته باشند و در استفاده از آمار و روش‌های ارزشیابی ناتوان باشند و نتوانند با گزارش‌های آماری و توجیه عملکرد خود، عناصر لازم از جمله منابع مالی مطمئن را برای کتابخانه تأمین کنند، قادر به طراحی راهبردها و خط‌مشی‌های مناسب برای آینده نیستند. حال با توجه به اهمیت فراهم‌آوری و استفاده از اطلاعات (به شکل منابع اطلاعاتی پیوسته) به عنوان قدرت و اقتصاد در دست کشورها و هم‌چنین ضرورت کاهش هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری در کتابخانه‌ها نیاز به بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز توسط دانشجویان و اعضای هیأت علمی ضروری به نظر می‌رسد. هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی میزان استفاده‌ی دانشجویان و اعضای هیأت علمی از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز می‌باشد.

هدف اصلی

میزان بهره‌وری و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز توسط دانشجویان و اعضای هیأت علمی است.

اهداف فرعی

۱. بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی

پیشینه‌ها

نیاز به ارزیابی منابع الکترونیکی خریداری شده در کتابخانه‌ها، با توجه به گسترش روز افزون انتشارات، بودجه‌ی محدود کتابخانه‌ها و قیمت‌های رو به ازدیاد موجب شده است تا تحقیقات گوناگونی مانند تحلیل هزینه-سودمندی مقبولیت و عمومیت پیدا کند (فرچ‌پهلو و همکاران، ۲۰۱۰). داورپناه و دادخواه پژوهشی را با عنوان "سنجش الگوی استفاده و تحلیل هزینه-سودمندی منابع اطلاعاتی الکترونیکی کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد بر اساس شاخص‌های ای-متریک" انجام داده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که فراوانی میزان استفاده بر اساس شاخص‌های ای-متریک (تعداد دانلود مقاله با فرمت اچ.تی.ام.ال و پی.دی.اف، تعداد دانلود چکیده، و تعداد انجام جستجو و نشست) در پایگاه‌های مختلف اختلاف معناداری دارد به طوری که در بین شش پایگاه مورد مطالعه، پایگاه الزویر دارای بالاترین میزان استفاده و پایگاه آکسفورد دارای پایین‌ترین میزان استفاده بوده است. گزارش‌های سرور با گزارش‌های ناشران در گزارش تعداد دانلود مقاله در پایگاه‌های منتخب با یکدیگر تفاوت معناداری داشتند. پایگاه الزویر، نسبت به سایر پایگاه‌ها با ۷۲/۳ درصد کل جلسات جستجو، بیشترین جلسات جستجو را در سال ۲۰۰۹ به خود اختصاص داده است. میزان استفاده و هزینه-سودمندی در حوزه‌های مختلف موضوعی نیز با یکدیگر تفاوت معناداری داشته‌اند؛ بین ضریب تأثیر و میزان استفاده از مجلات حوزه‌ی علوم و علوم انسانی، رابطه‌ای مشاهده نشده است و میزان استفاده کاربران جامعه‌ی مورد مطالعه پایین بوده است (داورپناه و همکاران، ۲۰۱۲).

غفاری و صدیقی‌فر پژوهشی را با عنوان "تحلیل هزینه-سودمندی منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه" انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۵ درصد منابع موجود در کتابخانه‌ی مزبور برای کاربران تا حد زیادی سودمند بوده و نیاز اطلاعاتی آنان را بر طرف نموده است. در بین هفت منبع موجود بیشترین استفاده از کتابهای چاپی و اینترنت صورت گرفته و استفاده از منابع موجود بیشتر در زمینه‌ی تهیه‌ی مقاله بوده است. از نظر تعداد استفاده از منابع اطلاعاتی به ازای هر نفر از جامعه‌ی استفاده‌کننده‌ی بالقوه (۸۷۰۰ نفر) در سال ۸۸، اینترنت با ۲/۴ نفر بیشترین و چندرسانه‌ای‌ها با ۰/۳۸ نفر کمترین استفاده را داشته است. همچنین با توجه به بررسی به عمل آمده مشخص

مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، ۲. بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی اهواز به تفکیک.

۳. بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در گروه‌های مختلف کاربران (اعضای هیأت علمی و دانشجویان).

پرسش‌های اساسی

۱. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در سال ۱۳۹۳ (بر اساس تعداد جستجوها، تعداد دانلود شده (بر اساس اچ. تی. ام. ال. و پی. دی. اف)، اقلام مورد جستجو (چکیده و تمام‌متن) چگونه است؟

۲. رتبه‌بندی پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز بر اساس میزان استفاده در بین کاربران و گروه‌های موضوعی در سال ۱۳۹۳ چگونه است؟

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش، پایگاه‌های اطلاعاتی ابسکو، پابمد، ساینس‌دایرکت و اشپرینگر مورد اشتراک کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز می‌باشد. برای گردآوری اطلاعات در این پژوهش، از روش «بسامد استفاده» که شیوه‌ی علمی در ارزیابی منابع هستند، استفاده شده است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز این پژوهش، و همچنین برای بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی اشپرینگر، پابمد، ساینس‌دایرکت و ابسکو، از گزارش‌های آماری تهیه شده توسط لاگ‌های محلی پروکسی سرور مرکزی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی اهواز استفاده شده است. برای سنجش میزان استفاده در هر پایگاه در مقایسه با پایگاه دیگر از روش سنجش استفاده بر اساس شاخص‌های (تعداد جستجوها، تعداد دانه‌ها، نوع مدرک درخواست شده (اچ. تی. ام. ال یا پی. دی. اف)، اقلام مورد جستجو (چکیده و تمام‌متن) استفاده شد. اما برای سنجش میزان استفاده در حوزه‌های مختلف موضوعی با توجه به اینکه تعداد جستجوها برای تک تک مجلات قابل دسترس نبود، میانگین وزنی تعداد دانه‌های مقالات تمام‌متن (اچ. تی. ام. ال و پی. دی. اف)، تعداد چکیده‌های دریافت شده از مجلات الکترونیکی، ملاک سنجش میزان استفاده قرار گرفت.

ذخیره و انتقال منابع مذکور، و ۳۳/۳ درصد از کتابخانه‌های مورد مطالعه، میزان هزینه به ازای هر استفاده کننده را در حد «کم» ارزیابی کرده‌اند. بنابراین نتایج هزینه خرید منابع الکترونیکی در حد کمی قرار دارد. ۶۵/۱ درصد کتابخانه‌ها میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی کاربران توسط منابع الکترونیکی، ۵۵/۶ درصد آنها میزان دسترسی کاربران به اطلاعات روزآمد و ۴۹/۲ درصد از کتابخانه‌های مورد مطالعه میزان دسترسی به اطلاعات دقیق را در حد «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده، اثربخشی منابع الکترونیکی در حد «زیاد» می‌باشد (میثمی و همکاران، ۲۰۰۶). هاسر، پژوهشی را با عنوان "تحلیل هزینه-سودمندی منابع اطلاعات الکترونیکی در کتابخانه‌ی دانشگاه فنی خاورمیانه مستقر در ترکیه" انجام داده بود. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که دانشگاه فنی خاورمیانه از سال ۲۰۰۰ به بعد مجموعه منابع الکترونیکی خود را افزایش داده است. با توجه به هزینه‌ی افزایش منابع در عوض میزان استفاده هم افزایش یافته است. استفاده‌کنندگان از امکانات دانشگاه فنی خاورمیانه با دانلود بیش از ۸۰۰۰۰ مقاله تمام متن بیشترین استفاده را در بین اعضای کنسرسیوم پایگاه‌ها در سال ۲۰۰۵ داشته است و استفاده زیاد از منابع الکترونیکی از میزان هزینه‌های پایگاه‌های الکترونیکی کاسته است. آمارها حاکی از آن است که استفاده از تعداد کمی از مجلات هسته به میزان معناداری قانع‌کننده بود در صورتی که اکثریت مجلات به دفعات مورد استفاده قرار گرفته‌اند (هاکر، ۲۰۰۶).

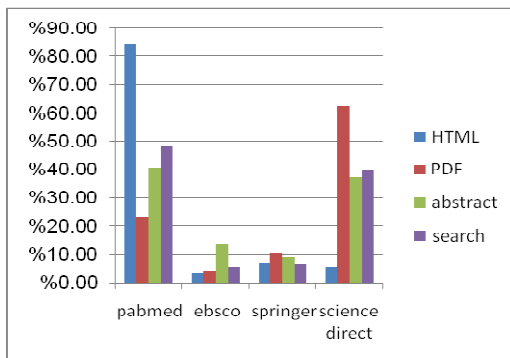
گلیانی مقدم و همکاران پژوهشی را با عنوان بررسی چگونگی استفاده از نشریات علمی الکترونیکی در مؤسسه‌ی علمی ایندیا" انجام داده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش که به وسیله‌ی پرسش‌نامه‌ی الکترونیکی در مدت ۵ ماه از سال ۲۰۰۴ و در بین ۳۹۷ عضو از گروه‌های مختلف این مؤسسه انجام و گردآوری شد، نشان دهنده‌ی محبوبیت و رشد فزاینده‌ی استفاده از نشریات الکترونیکی در بین کاربران این مؤسسه است. عمده استفاده‌ی کاربران این مؤسسه از نشریات الکترونیکی، رفع نیازهای پژوهشی و شکل اغلب مقالات نشریات مورد استفاده آنان پی‌دی‌اف بود. از مهمترین دلایل کاربران در ترجیح نشریات الکترونیکی به چاپی، دسترسی آزاد از رایانه‌های میز کار خود در طول ساعات شبانه روز بود (گلیانی و همکاران، ۲۰۰۸). آتاکان و آتیلگانو باپرام پژوهشی را با عنوان "کاربرد پایگاه‌های الکترونیکی در کتابخانه‌ی دیجیتال دانشگاه آنکارا" انجام داده‌اند. نتایج این دو

شد که اینترنت با ۸۰۳۲ ریال بیشترین هزینه-سودمندی و کتابهای چاپی با ۹۶۳۸۶ ریال کمترین هزینه-سودمندی را دارا بوده‌اند و در نهایت با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که بین هزینه‌ی صرف شده برای تهیه‌ی منابع اطلاعاتی و سودمندی این منابع رابطه‌ی معناداری وجود دارد (غفاری و همکاران، ۲۰۱۲). فرج‌پهلوی و همکاران پژوهشی با عنوان "بررسی هزینه-سودمندی پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه یزد در سال ۲۰۰۹" را انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش که با هدف محاسبه‌ی هزینه‌ی صرف شده برای تهیه‌ی پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه یزد و مقایسه‌ی آن با میزان استفاده به منظور تعیین جایگاه این منابع در میان کاربران و با روش توصیفی و جامعه‌ی آماری سه پایگاه اطلاعاتی EBSCO، ProQuest، Science Direct انجام شده، نشان می‌دهد که هزینه-سودمندی سه پایگاه مذکور به ترتیب: ۶۵۸۱۴، ۲۱۵۷۲، ۶۶۵۳ ریال می‌باشد و حدود ۲۴/۲۹ درصد از کل نشریات Science Direct هیچ مقاله‌ای برداشت نشده است و از نظر بسامد استفاده، از ۷ زیر مجموعه EBSCO فقط ۲ مورد وضعیت خوبی دارند. ۳۴/۵ درصد از کل مقالات برداشت شده از ProQuest متعلق به یکی از زیر مجموعه‌های آن می‌باشد. از نظر رتبه هزینه-سودمندی به ترتیب پایگاه‌های Science Direct، ProQuest، EBSCO قرار دارند (فرج‌پهلوی و همکاران، ۲۰۱۰).

کریمی و همکاران پژوهشی را با عنوان "بررسی هزینه-سودمندی پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۲۰۰۷" انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش که به صورت توصیفی انجام شده است، نشان می‌دهد که هزینه-سودمندی پایگاه اطلاعاتی Elsevier از همه بیشتر و هزینه-سودمندی پایگاه Springer از همه کمتر است. پایگاه اطلاعاتی Ovid نیز دارای هزینه-سودمندی مناسبی بوده است (کریمی و همکاران، ۲۰۰۸). میثمی پژوهشی را با عنوان "تعیین هزینه-اثربخشی منابع الکترونیکی در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران" انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد که کتابخانه‌ی مورد پژوهش از ۹ نوع منبع الکترونیکی برخوردارند که بیشترین درصد برخورداری مربوط به اینترنت با ۲۱/۴ درصد و کمترین درصد برخورداری مربوط به چندرسانه‌ای‌ها با ۷/۲ درصد می‌باشد. ۸۴/۱ درصد از کتابخانه‌ها از بودجه‌ی سالانه برای خرید منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند. ۳۶/۵ درصد از کتابخانه‌ها هزینه هر بار استفاده از منابع الکترونیکی؛ ۲۵/۶ درصد از آنها هزینه

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، پابمد با ۸۴/۳ درصد بیشترین میزان دانلود مقاله با فرمت اچ. تی. ام. ال را به خود اختصاص داده و بعد از آن پایگاه‌های اشپرینگر، ساینس دایرکت و ابسکو به ترتیب با ۷/۱ درصد، ۵/۴ درصد و ۳/۲ درصد براساس میزان دانلود مقاله با فرمت اچ. تی. ام. ال به ترتیب اولویت در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. طبق جدول بالا، پایگاه اطلاعاتی ساینس-دایرکت با ۶۲/۴ درصد، میزان بیشترین دانلود مقاله با فرمت پی. دی. اف را کسب کرده است و پابمد با ۲۳/۲ درصد، اشپرینگر با ۱۰/۳ درصد و ابسکو با ۴/۱ درصد به ترتیب در رده‌های دوم، سوم و چهارم پشت سرهم قرار گرفته‌اند. همچنین پایگاه اطلاعاتی پابمد با ۴۰/۵ درصد، ساینس دایرکت با ۳۷/۲ درصد، ابسکو با ۱۳/۲ درصد و اشپرینگر با ۹/۱ درصد به ترتیب رتبه‌های اول تا چهارم را بر اساس میزان دریافت چکیده از آن خود کرده‌اند. مطابق داده‌های به دست آمده از جدول ۱، مشخص می‌شود که پایگاه اطلاعاتی پابمد با میزان ۴۸/۳ درصد، دارای بیشترین میزان جستجو در خود است و بقیه پایگاه‌ها به ترتیب ساینس دایرکت (۳۹/۷ درصد)، اشپرینگر (۶/۷ درصد) و ابسکو (۵/۳ درصد) در رده‌های دوم تا سوم بر اساس داشتن میزان جستجو در پایگاه‌های خود قرار گرفته‌اند.

نمودار ۱: مقایسه میزان استفاده از پایگاه‌ها

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، پایگاه پابمد دارای بالاترین میزان استفاده و پایگاه ابسکو دارای کمترین میزان استفاده می‌باشد. برای نشان دادن تفاوت در میزان استفاده بر اساس شاخص‌ها (تعداد دانلود مقاله با فرمت‌های اچ. تی. ام. ال و پی. دی. اف، تعداد دریافت چکیده و تعداد انجام جستجو) در پایگاه‌های مورد بررسی، از آزمون خی‌دو استفاده گردید. مقدار P به دست آمده از این آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد و این نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی وجود دارد. به طوری که بالاترین تعداد دانلود مقاله با فرمت اچ. تی. ام. ال و تعداد دریافت چکیده و انجام

پژوهش که در بین اساتید دانشگاه آنکارا انجام شده است، نشان می‌دهد که اغلب اعضای هیأت علمی به سوی استفاده از نشریات الکترونیکی پایگاه‌های اطلاعاتی تمایل نشان می‌دهند. نشریات الکترونیکی پایگاه‌های "وب‌آو ساینس"، "ساینس دایرکت"، و "ابسکو" از مقبولیت بیشتری در بین استادان دانشگاه برخوردار هستند (اتاگان و همکاران، ۲۰۰۸). بررسی متون و پیشینه‌ها نشان می‌دهد که کتابخانه‌ها سعی در شناخت مزایا و معایب استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی و اجرای الگوهای اقتصادی در اشتراک منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی، کیفیت خدمات اطلاع‌رسانی و در نهایت افزایش بهره‌وری هستند. از آنجا که تدوین خط مشی خرید یا اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی منطبق با نیازها، برنامه‌های آموزشی و بودجه‌ی هر کتابخانه به صورت مستقل شکل می‌گیرد، در نتیجه تبیین جایگاه این پژوهش مشخص می‌شود. همچنین نتایج این مطالعه از لحاظ اقتصادی قابل ملاحظه می‌باشد. برای اینکه سالانه هزینه‌های هنگفتی، بدون توجه به کیفی بودن خدمات صرف می‌گردد در حالی که با اعمال این نتایج این مطالعات می‌توان با کاهش منطقی هزینه‌ها، استفاده از امکانات و اثربخشی منابع را در دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز را افزایش داد. و از آنجا که دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز جزو دانشگاه‌های برتر و تیپ یک علوم پزشکی کشور می‌باشد و ظاهراً هزینه‌های هنگفتی را بابت اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی می‌پردازد، لزوم انجام این پژوهش را دو چندان می‌کند.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در ارتباط با سؤالات ارائه شده است: سؤال ۱ که در مورد میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در سال ۱۳۹۳ (بر اساس تعداد جستجوها، تعداد دانلود شده (بر اساس اچ. تی. ام. ال و پی. دی. اف)، اقلام مورد جستجو (چکیده و تمام‌متن) می‌باشد، نتایج مربوط به این سؤال در جدول ۱ نشان داده شده است:

جدول ۱. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی بر اساس تعداد جستجوها، تعداد دانلود شده (بر اساس اچ. تی. ام. ال و پی. دی. اف)، اقلام مورد جستجو (چکیده و تمام‌متن)

شاخص‌ها / پایگاه‌ها	تعداد مقاله با فرمت اچ. تی. ام. ال	تعداد مقاله با فرمت پی. دی. اف	تعداد مقاله با فرمت پی. دی. اف	تعداد جستجو
ساینس دایرکت	۵/۴ درصد	۶۲/۴ درصد	۳۷/۲ درصد	۳۹/۷ درصد
ابسکو	۲/۲ درصد	۴/۱ درصد	۱۳/۲ درصد	۵/۳ درصد
اشپرینگر	۷/۱ درصد	۱۰/۳ درصد	۹/۱ درصد	۶/۷ درصد
پابمد	۸۴/۳ درصد	۲۳/۲ درصد	۴۰/۵ درصد	۴۸/۳ درصد
کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

اهواز، از آزمون خبی دو استفاده شد. نتیجهی آزمون خبی دو نشان داد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در دانشکده‌های علوم پزشکی تفاوت معناداری دارد. به طوری که دانشکده‌ی پزشکی با ۲۹/۱ درصد، بالاترین میزان استفاده از کل پایگاه‌ها، و دانشکده‌ی دندان‌پزشکی با ۱/۹ درصد، پایین‌ترین میزان استفاده از کل پایگاه‌ها را به نام خود ثبت کرده‌اند. جدول زیر میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی را برحسب میزان استفاده آنها توسط کاربران (اعضای هیأت علمی و دانشجویان) را نشان می‌دهد.

جدول ۳: میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی بر حسب

کاربران

کاربران	میزان استفاده اعضای هیأت علمی و کارکنان	میزان استفاده دانشجویان	کل میزان استفاده تمامی گروه‌های کاربری
پابمد	۵۰/۸ درصد	۵۶/۳ درصد	۵۵/۵ درصد
ابسکو	۴/۳ درصد	۱/۶ درصد	۲/۷ درصد
اشپرنگر	۱۳/۵ درصد	۳/۷ درصد	۶/۵ درصد
ساینس دایرکت	۳۱/۴ درصد	۳۸/۴ درصد	۳۵/۳ درصد
کل پایگاه‌ها	۱۰۰ درصد	۱۰۰	۱۰۰

بر اساس داده‌های جدول بالا، میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی در بین گروه‌های کاربران (اعضای هیأت علمی و دانشجویان) متفاوت است. پابمد با ۵۶/۳ درصد و ساینس دایرکت با ۳۸/۴ درصد، بیشتر مورد توجه و استفاده دانشجویان قرار می‌گیرد. ابسکو و اشپرنگر به ترتیب با ۴/۳ درصد و ۱۳/۵ درصد بیشتر مورد استفاده اعضای هیأت علمی و کارکنان دانشگاه قرار گرفته است. در کل میزان استفاده از پابمد در بین تمامی گروه‌های کاربران با ۵۵/۵ درصد نسبت به بقیه‌ی پایگاه‌های اطلاعاتی بیشتر مورد استفاده قرار گرفته و پایگاه ابسکو با ۲/۷ درصد نسبت به بقیه پایگاه‌ها کمتر مورد استفاده تمامی گروه‌های کاربران قرار گرفته است. بر اساس آزمون خبی دو مقدار P، کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین بین اعضای هیأت علمی و کارکنان دانشگاه و دانشجویان بر اساس میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تفاوت معناداری وجود دارد. یعنی دانشجویان بیشتر از اعضای هیأت علمی از پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تفاوت معناداری وجود دارد. مطالعه‌ی میزان استفاده پایگاه‌های اطلاعاتی نشان می‌دهد که پایگاه‌های اطلاعاتی پابمد، بیشترین استفاده را در دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز دارد. و سایر پایگاه‌های اطلاعاتی کمتر مورد استفاده

جستجو به پایگاه پابمد و بیشترین داندود مقاله با فرمت پی. دی. اف به پایگاه ساینس دایرکت و کمترین تعداد داندود مقاله با شاخص‌های ذکر شده به پایگاه‌های اطلاعاتی ابسکو و اشپرنگر مربوط می‌شود. در جدول شماره ۲، میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در بین دانشکده‌های علوم پزشکی نشان داده شده است. از آنجا که رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه علوم پزشکی اهواز زیاد است و قابل بررسی نبودند، رشته‌ها را بر حسب دانشکده‌شان مورد بررسی قرار داده‌ایم.

جدول ۴: اطلاعات مربوط به میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه علوم پزشکی اهواز بر حسب دانشکده‌ها

پایگاه	پابمد	ابسکو	اشپرنگر	ساینس دایرکت	کل پایگاه‌ها
دانشکده	۴۶/۷	۰/۸	۲/۳	۵۰/۲	۲۱/۴
پیراپزشکی	۷۳/۱	۲/۴	۴/۱	۲۰/۴	۲۹/۱
توانبخشی	۵۰/۸	۲/۵	۱/۴	۳۵/۳	۲/۴
دندانپزشکی	۶۱/۲	۳/۳	۵/۱	۳۰/۴	۱/۹
پرستاری	۴۰/۷	۸/۶	۱۱/۶	۳۹/۱	۷/۳
بهداشت	۳۵/۵	۴/۱	۱۲/۲	۴۸/۲	۱۳/۱
داروسازی	۶۳/۴	۱/۹	۵/۸	۲۸/۹	۲۴/۸
تمام دانشکده‌ها	۷۱/۶	۵/۲	۹	۱۴/۲	۱۰۰

داده‌های جدول بالا نشان می‌دهد که نزدیک به ۷۱/۵ درصد تمامی دانشکده‌ها از پایگاه اطلاعاتی پابمد استفاده می‌کنند و می‌توان گفت که حدود ۷۱ درصد از نیازهای اطلاعاتی جامعه‌ی دانشگاهی دانشگاه علوم پزشکی اهواز از طریق این پایگاه تأمین می‌شود، و به همین ترتیب از پایگاه اطلاعاتی ابسکو کمتر استفاده می‌کنند. طبق داده‌های جدول بالا، بر اساس تفکیک دانشکده‌ها، دانشکده‌ی پزشکی بیشتر از سایر دانشکده‌ها از پایگاه اطلاعاتی پابمد استفاده می‌کند. ولی دانشکده‌های پیراپزشکی و بهداشت از این پایگاه به نسبت دانشکده‌ی پزشکی، داروسازی و پرستاری، کمتر استفاده می‌کنند. پایگاه ساینس دایرکت در دانشکده‌های پیراپزشکی و بهداشت بیشتر از سایر دانشکده‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. داده‌های میزان استفاده از کل پایگاه‌ها در تمامی دانشکده‌ها نشان می‌دهد که دانشکده‌ی پزشکی با ۲۹/۱ درصد، دانشکده‌ی داروسازی با ۲۴/۸ درصد و دانشکده‌ی پیراپزشکی با ۲۱/۴ درصد به ترتیب در رده‌های اول تا سوم بر اساس میزان استفاده از تمامی پایگاه‌های مورد بررسی قرار گرفته‌اند و دانشکده‌های بهداشت (۱۳/۱ درصد)، پرستاری (۷/۳ درصد)، توانبخشی (۲/۴ درصد) و دندان‌پزشکی (۱/۹ درصد) به ترتیب در رده‌های چهارم تا هفتم برحسب میزان استفاده از کل پایگاه‌ها برای برطرف کردن نیازهای اطلاعاتی خود قرار گرفته‌اند. برای نشان دادن تفاوت میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی

نیست. علاوه بر این موضوع عوامل دیگری نیز در میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی تأثیر دارند، که بایستی به آن‌ها توجه نمود: مانند، آموزش استفاده‌کنندگان از پایگاه‌های اطلاعاتی، مهارت کتابداران در جستجو، تجهیزات مناسب و کافی از نظر سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، توسعه و گسترش دستیابی به پایگاه‌های اطلاعاتی در کل محوطه‌ی دانشگاه و پردیس دانشگاه علوم پزشکی اهواز به خصوص خوابگاه‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز که اکثریت دانشجویان دانشگاه در خوابگاه ساکن هستند و در مواقع شب و تعطیلی که دانشگاه‌ها تعطیل هستند مطالب مفید را از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک بیابند.

References

Maysammi R, Mirhosseini, Z 2006, Determining cost-effectiveness of electronic resources in special libraries in Metro Tehran, *Information Sciences & Technology*, Vol. 21, No.4, Pp.41-46. [Text in Persian]

Asadi, S 2008, *A cost-benefit analysis, information retrieval from MEDLINE database on CD-ROM in the libraries of the Iran University of Medical Sciences, Tehran and Shahid Beheshti* [Master thesis], Tehran, Iran University of Medical Sciences and Health Services. [Text in Persian]

Ghaffari S, Sedighi far, S 2012, Cost-benefit analysis of information resources of Islamic Azad University- Kermanshah Branch, *Epistemology*, Vol.5, No.18, Pp.69-84. [Text in Persian]

Shahrzadi, L 2006, A cost-benefit study of collections of electronic publications in the public universities of Tehran in 2003, *National studies on librarianship and information organization*, Vol.17, No.2, Pp.129-140. [Text in Persian]

Farajpahlou A, Makizadeh, F 2010, A Survey of Costs-Benefit of Databases in Yazd University in 2009, *Journal of Librarianship*, Vol.44, No.54, Pp.59-80. [Text in Persian]

Mohajeri F, Alijanpour Kasegari, M 2010, Evaluation of Medical Sciences Babol students learn about and use of online databases (online), *Epistemology*, Vol.2, No.8, Pp:83-95. [Text in Persian]

کاربران قرار گرفته است. میزان استفاده کاربران از هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی و نیز دلایل استفاده بیشتر یا کمتر از یک پایگاه اطلاعاتی حائز اهمیت می‌باشد. هرچند که دو عامل دسترسی کاربر و محیط رابط برای معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی به کاربر و استفاده از آن‌ها، عوامل بسیار مهمی هستند، با توجه به یافته‌های به دست آمده به نظر می‌رسد که دسترسی پذیری پایگاه‌های اطلاعاتی و محیط رابط، تنها ابزار کافی برای استفاده از اطلاعات نیستند، اطلاعات زیادی در دسترس کاربران قرار گرفته است، ولی از بخش اندکی از آن استفاده می‌کنند. میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در بین کاربران دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی اهواز با توجه به رشته‌های تحصیلی متنوع و متفاوت، تفاوت معناداری را نشان داده‌اند. کاربران دانشکده‌ی پزشکی بیشترین استفاده و کاربران دانشکده‌ی دندان‌پزشکی کمترین استفاده را از پایگاه‌های اطلاعاتی داشته‌اند. با توجه به این‌که تفاوت معناداری بین دانشکده‌های در میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی وجود دارد، می‌توان گفت که الگوی رفتار اطلاع‌یابی، و میزان نیاز اطلاعاتی کاربران این دانشکده‌ها، متفاوت‌اند. این تفاوت را در این عوامل مانند، رشته تحصیلی، کارهای پژوهشی، تعداد اعضای هیأت علمی، تعداد دانشجویان، تعداد کاربران، مقاطع تحصیلی و غیره می‌توان مورد جستجو قرار داد.

میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی دانشگاه علوم پزشکی اهواز در بین گروه‌های کاربران (اعضای هیأت علمی و دانشجویان) دارای اختلاف معنادار بود. این تفاوت را می‌توان به آشنا بودن با روش‌های اطلاع‌یابی، رفتار اطلاع‌یابی، آشنا بودن با پایگاه‌های اطلاعاتی و غیره ربط داد. همچنین عوامل دیگری نیز در میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی مؤثر هستند که می‌تواند به موضوع پایگاه‌اطلاعاتی و نوع موضوعی که کاربر در حال جستجو در پایگاه است، بستگی داشته باشد. در مورد پایگاه‌های اطلاعاتی پابمد و ساینس‌دایرکت که بیشتر با موضوعات حوزه‌ی علوم پزشکی در ارتباط هستند و در این زمینه مطالب جدید و روزآمدی را عرضه می‌کنند، بیشتر مورد استفاده کاربران این دانشگاه می‌گیرند و پایگاه‌های دیگری مثل ابسکو و اشپرنگو که کمتر مقالات متن کامل ارائه می‌دهند، کمتر مورد استفاده کاربران قرار می‌گیرد. بنابراین اشتراک چنین پایگاه‌های اطلاعاتی که کمتر مورد استفاده کاربران قرار می‌گیرند، هم از لحاظ اقتصادی و هم از لحاظ وقتی که کاربر برای یافتن اطلاعات و انتخاب پایگاه اطلاعاتی مناسب صرف می‌کند، مقرون به صرفه

- Hacer, B 2006, Cost-Benefit Analysis of Electronic information Resiures: An Evalation of The Middle East Technical University Library, Deliverdat IATVL 2006 conference, Porto (Portugal), Presentation, E-Lis.
- Galyani moghaddam G, Talawar , VG 2008, The use of Scholarly electronic journals at the Indian Institute of Science: a case study in India, *Interlending & Document Supply*, Vol.36, No.1.
- Atakan C, Atilgan D, Bayram, O 2008, An evaluation of the second survey on electronic databases usage at Ankara University Digital Library, *The Electronic Library*, Vol.26, No.2, Pp.249-259.
- Davarpanah MR, Dadkhah, N 2012, Use and Cost of Electronic Resources in Central Library of Ferdowsi University Based on E-metrics, *Information Sciences & Technology*, Vol.27, No.3, Pp.777-797. [Text in Persian]
- Samanian M, Izanlu M, Farsi, K 2010, Cost effectiveness of electronic publications and digital library of Islamic Azad University, *Educational Research Islamic Azad University Bojnoord Branch Bojnoord*, Vol.22, No.7, Pp.52-72. [Text in Persian]
- Olya Donighi, B 2009, Determine the cost effectiveness of sharing databases in Islamic Azad University of Roodehen, *Epistemology*, Vol.2, No.6, Pp.35-48. [Text in Persian]
- Karimi S, Yaghoubi M, Rahimi AR, Al Mokhtar, MJ 2008, Determine the cost effectiveness of databases Isfahan University of medical Sciences in 2007, *Health Information Management*, Vol.5, No.1, Pp.9-16. [Text in Persian]

A survey on usage of Central Library databases by faculty members and students at Ahvaz Jundishapur university of medical sciences in 2014-2015

Mehdi Sayah Bergerd ¹

Soraya Ziaee ²

Ebrahim Aghazadeh ³

Mahboobeh Momtazan ⁴

Roya Fathi Khanghah ⁵

Seyed Abedin Hoseini Ahangari ^{6,*}

¹: Faculty Member, Ahvaz JundiShapour university of medical sciences, Ahvaz, Iran

²: Faculty Member, of Information Science and Knowledge Departmen, Payam Noor University.

³: Graduate student in library and information sciences, Ahvaz JundiShapour university of medical sciences, Ahvaz, Iran

⁴: Faculty Member, Abadan School of Medical Sciences, Abadan, Iran.

⁵: MA in Political Science, Abadan School of Medical Sciences, Abadan, Iran.

⁶: Faculty member of Abadan school of medical sciences, Abadan, Iran & PhD candidate of Information Science and Knowledge Department of Payam E Noor University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Abstract: Today, due to the presence of new technologies and changes in library' mission, they have become a place for providing information services rather than to store books ; therefore, this challenges assessing the quality and suitability of the resources that it contains. This study aimed to evaluate the efficiency and utilization of the Central University Library' databases of medical students and faculty deals. This descriptive study was conducted; the population encompassed EBSCO databases, PubMed, Science Direct and Springer shared to the central library of Ahvaz Jundishapour University of Medical Sciences; and frequency method was used to collect data. After data collection, findings indicated that significant differences existed between the usage rate of databases, and Pubmed was the highest use in this regard. Moreover, according to the academic disciplines variation, the use of databases between different users was so significant that most users of Medical School and School of Dentistry showed the lowest rate. In addition, EBSCO databases and Springer which rarely provide full-text articles were indicated the lowest rate among users mentioned that due to time allocated and it was not economically affordable. It is the fact that the use of databases is inevitable, since some databases are required to pay a subscription, therefore, users must be more careful to select and subscribe them in order to reduce affordably the university' economical cost and to increase its usefulness to users.

Keywords : Databases, the use, Users, Universities.

*Corresponding author: Faculty member of Abadan school of medical sciences, Abadan, Iran & PhD candidate of Information Science and Knowledge Department of Payam E Noor University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Email: hoseini.abed@gmail.com